

Nem hitte volna, hogy Gárdos valaha is eszébe jut még. A januári magányt a járvány miatt bevezetett intézkedések a már-már elviselhetetlen maximumig téliesítették: a mozgás a szokásos nagy városligeti gyalogtúrákra, a bevásárlásra, meg nagy néha egy-egy gyógyszerári vagy postai turnéra korlátozódott. A létezés mobilitásának e tovább már alig egyszerűsíthető képlete a nyálkás-vizenyős, tipikus magyarországi téllal, a korai sötétedés és a rohamszerűen áradó pándémiás adathalmaz kijárási tilalommal záródó napi zuhatagaival, úgy látszik, elegendő a múltba-merengéshez, ami – riadtan vette észre – alighanem már csak az egészen öreg vagy rohamosan öregedni kezdő emberek sajátja. Miközben – aznap már vagy harmadszor – elúgtak mellette a híradós tudósítás mondatai („870 újabb magyar állampolgárnál mutatták ki az új koronavírus-fertőzést és ezzel 329 721 főre nőtt a hazánkban beazonosított fertőzöttek száma. Elhunyt 103 többségében idős, krónikus beteg, így az elhunytak száma 10 080 főre emelkedett. A gyógyultak száma is folyamatosan nő, jelenleg 176 576 fő...”) – a be-behallatszó szélzúgásban fura enyhet adott Gárdos és a szemináriumi közeg távolról felködlő kontúr-képe, meg-megszilárduló körvonalakkal, hangulatokkal, furcsán merengő, ébredés utáni, kényelmes-mozdulatlan bambulás érzeményeivel a hetvenes évek első felének sajátosan magyar egyetemi karantén-világ benyomás halmazait nagyítva-élesztve föl, meglepő intenzitással.

*

Elsőéves korukig a szeminárium mint olyan teljesen ismeretlen volt. Csak mindenféle rissz-rossz ideológia-cikizések idején került elő, jelentéstartalmát tekintve nagyjából a tagkönyvcserevel, a szabad pártnappal és a békeharccal együtt – hogy a szeminárium, őseredeti „papnevelő” jelentése végképp elhalványodván, az universitás világában a kics csoportos, alig tíz-tizenkét fős, elmélyült kollektív studiózásra, közös elemzésekre, a hagyományos-jólismert előadásokat váltó másfél órás, szünet nélküli intellektuális csevelyre vonatkozott : új volt, izgalmakkal kecsegtető és persze szigorúan előadótól – „szemináriumvezetőtől” – függő.

Gárdos András a másodév elején már némiképp megszokott, több mint vegyes benyomásokhoz némiképp hozzászózott szemináriumi miliókba érkezett, minden különösebb várakozás és meglepetés nélkül. Vékony, kreol bőrű, 35-40 közötti, hátrafésült fekete haj, húsos, kicsit vaskos száj, gunyoros tekintet, nem túl barátságos, enyhén öntelt, finom entellektüel-attitűdök közé rejtetten lekezelő stíl (ahogyan a „kedvesem” megszólítást sűrűn osztogatja, nem csak a lányoknak). Láthatólag csak félkézzelet-félszívet van itt, bízik – kétségkívül jelentékeny – felkészültségében-műveltségében, ami a magyar irodalomtörténetben való jártasságot illetően egy több-kötetes magyar prózaírótól (ennek híre megelőzte) természetes módon el is várható. Híre járta annak is, hogy felesége, Tirnágel Eszter az olvashatatlannak tartott egye-

temi lap főszerkesztője és szintűgy prózaíró, egyesek szerint jobb-elismertebb is, mint a férje, korábban pedig hosszú évekig a megyei lapnál volt újságíró. Gárdos darabját nemrégiben mutatták be a városi színházban (enyhén szólva nem rázta meg a település színházkedvelő publikumát), rémlett, a gaz feudális magyar urakat nyűsztette benne rendesen, osztályharcos elvárásoknak megfelelően.

A magyar irodalomtörténeti szeminárium félévi témája – ezt kellett beírni az indexbe – „a magyar irodalom története a XIX. század első harmadában” volt (ugyanezzel a címmel tartotta Gárdos az előadásokat is) – a szemináriumon kinek-kinek kiosztatott a vizsgált periódus valamely reprezentáns alkotója és műve, erről kellett a félévi értékelést, a „gyakorlati jegyet” jelentő dolgozatot – „referátumot” – elkészítenie. Dömének Gárdos, ki tudja miért, Berzsenyi Dánielt és egyik leghíresebb versét, A közelítő tél című opuszt adományozta.

Verselemzés úgy istenigazából csak negyedik gimnáziumban, Máriskó jóvoltából került Döme közelébe. Ez a bongyor frizurás, vékony, kismellű-hosszúderekű-rossz lábú, igen eredetien negroid arcú, izgalmasan élénkfekete szemű, harmincöt körüli, összességében fura-kitartó módon kívánatosnak ható nő boszorkányosan varázsolta a táblára József Attila komplex költői képalkotásának matematika-tételekre emlékeztető, ám csodálatosképpen teljességgel érthető – és gyönyörűséges – ábráit-rajzolatait, mindenféle koncentrikus köröket és egyenlet-szerű összefüggéseket, nyilakkal meg pluszjelekkel és hasonlókval. Megbabonázva, dermedten figyelt, mentőövként gondolatban tanítómester-barátjának nemrég kölcsönadott könyvét – Török Gábor: A líra: logika (József Attila költői nyelve) – Magvető-Tiszatáj, Budapest, 1968 – szorongatta, mikor Máriskó megtudta, hogy ismeri a művet – sőt, tanulmányozni is próbálja – első ízben pillantott rajta végig, ahogyan tizennyolc körüli srácok az örökkévalóságig szeretnék, hogy harmincöt körüli kívánatos másneműek végigmérjék őket.

Úgy gondolta, Máriskó hozománya elegendő lesz Gárdos Berzsenyi-feladványához: ha – meglehet, kissé az ifonti hányavetiség magabiztosságával, de annál erőteljesebben-originálisabban – papírra vetett elmemű nem is volt valami rendkívüli alaposágú és terjedelmű, a célnak és a másutt már tapasztalt másodéves szemináriumi referátum-átlagnak alighanem jócskán megfelelt, főleg ha egynémely, finoman fogalmazva is szerény gimnáziumi teljesítőképességű, csodálatosképpen mégis bölcsészkarra felvett csoporttársnő korábbi produktumait vesszük összehasonlítási alapnak. Hát még ha a költemény témája, hangütése és alkotója iránti jelentékeny közönyt és érdektelenséget is beszámítjuk...Mindenesetre az „elmegy” (közepes?) kategóriának igen-igen elegendő, gondolta. Az meg neki éppen elég.

Gárdos bágyadt pökhendiséggel érkezett aznap. A szokásos módon nyegle és lenéző volt, de ráadásul fáradtnak és különösen unottnak tűnt. Úgy érkezett, mint beteg tűzoltó a tűzhöz: sietve vonszolta magát. Lecsapta az asztalra a referátum-köteget, fásult egykedvűséggel mögéjük telepedett és már ismertetni-értékelni is kezdte a félévi referátum-dolgozatokat, lélektelen monotoníával ugyan, de időnként meg-megélénkülő színekkel és érzelmi kísérleteknek is felfogható fogalmazásmóddal.

Mikor a névhez ért – Döme Gábor, tagolta az enyhe undor idegenkedésével –, mintha megint megélenkült volna.

– Nézze kedvesem, én csak azért nem adtam egy hatalmas elégtelent erre a maga – magasra emelte a kézzel írt lapokat, mintha egy halom fekáliát mutatott volna föl – úgynevezett dolgozatára, mert akkor félévet kéne ismételnie és magának elveszne egy egész tanéve. De ha egy héten belül nem hoz össze valami emberszabásút ebből, már nem talál ilyen vadvirágos jókedvemben – és már be is fejezte, mint egy rossz-kedvű állatidomító.

Döme képtelen volt egy szót is szólni. Nyikkanás nélkül átvette a fekália-csomót és megsemmisülten, kóválygó gyomorral és vadul keserű szájjal lerogyott, sóváran kívánva, bár itt lenne a műanyag tusás AKM-je a seregből, betenné a 30 skulóval teli tárat – hallani a jellegzetes kattantást –, sorozatra állítaná, kibiztosítaná, csőre rántana és húzná, húzná az idők végezetéig, aztán Mátrai Beával, az örök-egy negyedik gimnáziumi szerelmessel útra kelnének a Húsvét-szigetek, Tahiti vagy Hawaii felé, frissen, tisztán, most-felkelten, szemközt a nappal lépdelve.

A következő napok néma trappista szerzetesek cellai magányának elmélyültségében teltek, hol az összevissza olvasott-felfedezett-kikutakodott kor- és irodalom-elméleti ismeretek vadul kavargó elegye, hol Máriskó jótékony, elfojtott erotikával elegy intellektuális szelleme lebegett a vizek fölött. A zűrzavar, a szorongás és az elszántság csúcspontja tájékán kezdett kikristályosodni a kusza információhalmazból valami elképzelés-féle, amit nemhogy megfogalmazni, de még felvázolni sem próbált egy darabig, csak lüktetett benne egyre kétségbeesettebb dörömböléssel, hogy mégis, mégis, csakazértis, az anyja jóistenit, meg kell mutatni, nem hagyhatja – eszébe jutott vagy nyolc évvel korábbról a jólismert alaphelyzet a Zákány meg a Damjanich utcai sarkáról, mikor Rókus alighanem leghírhedtebb eröművészenek, a mellén hatalmas sasmadár-tetoválást viselő Tari Matyinak ikszedik mutatványáról beszéltek a srácok, mondjuk mikor a Nejlóban két kezével feje fölé emelte az egyik akadékoskodót – hol voltak akkor még a Piedone-filmek? –, aztán lazán leejtette az olajos padlóra..., az erőkultusz áhítatos tiszteletéből neki már csak a kízó vágyakozás maradt, hogy neki is, neki is járjon, jusson abból, amit az a lassú beszédű, lomha húskolosszus kap: legyen ő is tisztelt, elismert, tekintéllyel bíró, elsöprő hatást gyakorló...

Kezébe került a frissen kiadott Bevezetés a műelemzésbe című kötet, bőszen jegyzetelni – leginkább aláhúzásokkal meg felkiáltójelekkel ellátni – kezdte, a műelemzés két alaptípusát, a műközpontú (strukturális) és a genetikus (történeti) jellegűt úgy bevágta, hogy este elalvás előtt még a betűtípusok meg az egyes oldalakon a bekezdések elhelyezései is a szemei előtt villogtak, vagy éppen méltóságteljesen be-beúsztak a látóterébe, félálomban meg Dani uraság jeles poémájának versszakai kísértettek, mind sűrűbben.

A közelítő tél

Hervad már ligetünk, s díszei hullanak.

Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.

Nincs rózsás labirinth, s balzsamos illatok

Közt nem lengedez a Zephyr.

Nincs már symphonia, s zöld lugasok között
Nem bűg gerlice, és a füzes ernyein
A csermely violás völgye nem illatoz,
S tükrét durva csalét fedi.

A hegy boltozatin néma homály borong.
Bíbor thyrusain nem mosolyog gerezd.
Itt nemrég az öröm víg dala harsogott:
S most minden szomorú s kiholt.

Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül,
S minden míve tűnő szárnya körül lebeg!
Minden csak jelenés, minden az ég alatt,
Mint a kis nefelejcs, enyész.

Lassanként koszorúm bimbaja elvirít,
Itt hágy szép tavaszom: még alig ízleli
Nektárját ajakam, még alig illetém
Egy-két zsenge virágait.

Itt hágy, s vissza se tér majd gyönyörű korom.
Nem hozhatja fel azt több kikelet soha!
Sem békényt szememet fel nem igézheti
Lollim barna szemöldöke!

Nemsokára nekikezdett. Mind nekivadultabban róttá egymás alá a sorokat, noha tudta, a rohamosan növekvő olvashatatlanság miatt vagy le kell gépeltetnie, vagy – szépen, kalligrafikusan – le kell majd másolnia az egészet (hogy jó hosszú lesz, azt sejtette), de nem érdekelte, beleszabadultan kombinálta össze a történeti szempontú analízist („Berzsenyi talán máig leismertebb verse, Niklán keletkezett 1805 és 1808 között, és tudjuk, hogy jelenlegi címét Kazinczy javaslatára kapta az Ősz helyett. Berzsenyi csak módjával fogadta meg a széphalmi mester javaslatait, ez esetben feltehetően maga is ráértett arra, hogy a közhelyes cím helyett A közelítő tél nemcsak pontosabban, hanem szimbolikusabb erővel is fejezi ki mondanivalóját”), azután jött a nagy fene műközpontú veszés a köbön, a negatív tájfestés költői eszközeitől (nincs rózsás labirinth” / „nem lengedez a Zephyr / „nincs már symphonia” / „nem bűg gerlice” / „nem mosolyog gerezd”) az elégia lírai hangulatainak a költői nyelvben rögzített kifejező eszközeiig, az ellentételezésektől („az öröm víg dala harsogott:/s most minden szomorú és kihalt”) a bőséges klasszicizáló – „de itt inkább *archaizáló* funkciójú” – szavak funkcionális szerepéig, továbbá a természet kimúlásának képeiig, az emberi élet elmúlásának toposz-párhuzamában pedig az antikos motívumok mel-

lett az idő a reneszánsz-barokk ismert allegóriájának jelenléte, ugyebár és tovább, tovább, és még tovább....

Gárdos most nem látszott különösebben unottnak és csak annyira volt nyegle és lenéző, mint általában. Egykedvűen és majdnem komótosan tette maga elé a referátumok papírkötegét, elnézett valahová messzire, Makó vagy Jeruzsálem irányába, közönyös rutinnal hátrasimította fényes, hosszú fekete haját és az egyik felül levő papírt gyűrogetve könnyedén megszólalt:

– Döme jeles!

Nem fűzött hozzá semmit, a bővítmény nélküli tömondat magányosan lebegett a közönyös térben. Mindenki valami folytatást várt volna, indoklást, magyarázatot, kommentárt, széljegyzetet, legalább valami kóbor, odavetett egy-két mondatos hozzáfűzést, akár végső konklúzió, lezárás gyanánt is. Annyit tett csak, hogy bólintott, kicsit oldalt fordult, furcsán felemelte a kezét – egy pillanatra azt lehetett hinni, fenyeget, de ábrándos fantáziával rendelkezők akár talán valami alkalmi áldásosztó-mozdulat-indításnak is vélhették volna, mindenesetre mintha ezzel tett volna pontot az ügyre, észrevehetően elégedett lévén, hogy jelenését ezzel kezdte, igen, ha úgy tetszik, ő, Döme lett a nyitány, ha kicsit kurta-fura is, de figyelemfelkeltésnek, speciális ifjúpolgár-pukkaszásnak elsőrangú, nem akármilyen leleménnyel végrehajtván. Amit közben az arca mutatott: pár hónap múlva jött rá, hogy az Európa-bajnoki négyes döntőben komoly csatában megvert, a magyar himnusz alatt végig füttyülő-fujoló szurkolótáborukkal tökéletes harmóniában gyűlölködő román futballválogatott csapatkapitányának fizimiskájával volt azonos. Az illetőnek 2:1-es vereség után kénytelen-kelletlen gratulálnia illett – ez volt a Gárdos-arc, A közelítő tél Berzsényi-analízisével. Az ő közelítője.

A soron következő referátumnál már minden megnyugtatóan visszazökkent a rendes kerékvágásba. Többször hallatszott az obligát „kedvesem” megszólítás, midőn hosszasan, részletekbe merülten tárgyalatott a dolgozat. Csoporttársnőnk rajongó bociszemekkel figyelt.

*

Igen, karantén volt az is, villant belé hirtelen, nincs is olyan nagy különbség. A tél meg közelít, egyfolytában. Úgy lehet, valójában egyedül ő és csakis ő a közelítő. Megpróbált arra gondolni, hogy Gárdos nemsokára fölkerült a fővárosba és a rádiónál dramaturgként alkalmazták, neje, Tírnágel Eszter a magyar női nem közkedvelt hetilapjának egyik sztárja lett, fiuk közismert tévériporter, de egyre csak Máriskó jutott eszébe, aki a húszéves érettségi találkozásjukon külön őt kérte meg, beszéljen a rendszerváltozásról, meg 56-ról, arról, hogy most már így találkoznak és végre lehet és meg lehetett érni és megértük, mégiscsak megértük, éretten és érettebben. Máriskóra gondolt és azt képzelte, az örök közép-európai télben, ebben az agyonra zárt, világjárványos-agyonrettegetett világban magányosan éldegél otthon és érthetetlen módon mégis jól érzi magát.